

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2010 BIRŽELIO 19 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 117(25)

MĒLYNA

Tai, kad esame deivės Žemės vaikai, kad mums būdingas sapniškas augalo būvis, sudaro prielaidą, kad ir dausos su vėlių suoleliu yra kažkur giliai, žemės gelmėse. Juk turi suolelis stovėti ant tvirto pagrindo, o tam labiausiai tinka bazaltas ir kitos uolienos!.. Nebus erezija, jei pasakysiu, kad ir 80 procentų Lietuvos žmonių, įvardijančių save katalikais, pomirtinį būvį išivaizduoja aptvertą granitiniiais blokeliais ir apso-dintą chrizantemomis, taigi kaip gyvenimą tvarkingame kapinių daugia-butyje, kur retkarčiais pasitaiko ir apsileidęs kaimynas, vietoj chrizante-mų apsitvėręs dilgėlėmis ir balandų kuokštais.

Užtatai toks rimtas atrodo tas kapinių folkloras, kurį dauguma gyvū-jų laiko sužeistos sielos skundu: „Brangus vyre!.. Ilsėkis ramybėje, kol aš ateisiu. Žmona”. Juoktis tikrai nėra iš ko – santuokinė rutina, pasirodo, neišnyksta net numirus. O gražiai prižiūrimi kapai, kur ant paminklų pa-viešinta visa būtina informacija apie „gyventojus” – pavardė, vardas, gimimo metai, mirties metų dar nėra – turėtų kelti pasididžiavimą tautos este-tiniu jausmu, bet kažkodėl pasidaro šurpu. Tiesą pasakius, gal šitas este-tinis kapinių šurpas ir yra mūsų pasididžiavimas?.. Mes taip gerai pažįs-tame žemę, kad net mūsų mentalitetą galime pavadinti agrarine metafizi-ka. Mums per sunku pakelti akis į mėlyną dangų, nes danguje neauga me-džiai ir ant debesų nepasodinsi chrizantemų. Galbūt mums per sunku su-vokti, kad mirusiajam nereikia daugiabučio ir komunalinių paslaugų, gal-būt netgi mūsų gailėstingas atminimas nebūtinai, nes jis nebe materijos, o idėjų pasaulyje.

Mėlynas yra Švč. Mergelės apsiaustas, žiemos šerkšnas, vanduo, per kurį ėjo Jėzus, zylės, atskrendančios į lesyklėlę trupinių. Mėlyna yra gel-mė, kurioje nepastatysi suolelio vėlei atsisėsti, ir ne dėl to, kad neatsirastų kokios pakankamai tvirtos dangiškos uolienos, o todėl, kad vėlei neskirta sėdėti, ji niekada nepavargsta. Mėlyna – tai gausa, erdvė, begalybė.

Mėlyna yra juostos, žyminčios baltus šv. Teresės seserų abitūs – kaip ryškūs aliejinių dažų potėpiai ant švamos drobės, ir tai jau yra saikas, san-tūrumas, minimalizmas.

Kai antropologai, barbendami pirštais į neandertaliečio kaukolę, tei-gia, kad žmogus – primatas, turintis kultūrą, o kultūra – virvelinė kera-mika, titnago kirviai ir tapyba ant urvo sienų, išeitų, kad šito primato vir-timas *homo sapiens* yra atsitiktinis evoliucijos reiškinys. Beveik nesusi-pratimas.

Biblija sako, kad žmogus – žemė, molio gabalas, iš kurio Dievo rankos kažkodėl nulipdė asmenybę, o ne puodą. O juk galėjo Dievas lipdyti sau puodus!.. Galėjo ta puodų kultūra egzistuoti viena, be žmogaus!.. Kas jau čia būtų atsitikę?.. Kai valinga dvasia pakreipia materijos vyksmą, atsitik-tinumu to nebepravadinai. Ir kultūra, ir žmogus, ir Dievas, ir pasaulis – dvasios pagimdyti.

Taigi esame juoda žemė, nešiojanti mėlyną dvasią.

Renata Šerelytė

Iš esė „Nacionalinio pasididžiavimo spalvos”,
almanachas „Varpai”, 2006.

Debesų knyga.

A. Kunčiaus nuotr.

SAPNAS

Aš sapnavau peizažą lyg El Greco:
Danguj, žalsvam stikliniam debesų,
Atsispindėjo kalnas ir šviesi
Žaibų srovė, – ir nebebuvo nieko,

Kas skirtų žemę nuo dangaus. Many
Taip pat atsimuša kalnai ir upės,
Ir supas paukštis, ant šakos nutūpęs,
Ir plaukia žydros žuvys vandeny

Manosios sielos. Vaikščioju po rojų
Ir giesmes angelo paskui kartoju.

Henrikas Radauskas

Kitame numeryje:

- Partizanų motinos: tęsinys.
- V. Daujotytės knyga apie B. Radvilaitę.
- P. Visvydas apie „Auksines vinis” Los Angeles.

Redaguoja **Renata Šerelytė** rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja **Jonas Kuprys**

Šio šeštadienio *Kultūros* turinys

- 1-as psl. **Renata Šerelytė**. Mėlyna.
- 2-as psl. **Gražina Mareckaitė**. Vilnius, birželio pradžia.
- 3-as psl. **Birutė Baltrušaitytė**. Mano žeme, sidabrinis sode...
- 4-as psl. **Stanislovas Abromavičius**. Partizanų motinos.
- 5-as psl. **Tatjana Baltušnikienė**. Keliauninkas žvaigždžių takais.
- 6-as psl. **A. Motuzas, V. S. Vaičiūnas**. K. A. Trimako įnašas Lietuvos mokslui.
- 7-as psl. **Raimundas M. Lapas**. Vardan tos – Lietuvos.

Vilnius, birželio pradžia

GRAŽINA MARECKAITĖ

Birželis, vasaros pradžia – vešli žaluma, saulė, lietūs, griaustiniai, žaibai, debesų grumtynės aukštame danguje. Birželis – tai lietuvių genuose užprogramuotas nerimas, nelaimės nuojauta, keistai sumišusi su saldžiu bijūnu, jazminų, erškėtrožių kvėpėjimu. Jaunesniesiems tai tik saulės šviesą temdantis būsimų egzaminų šešelis, jų tėvams ir seneliams – okupacijų, represijų, tremčių tragedijos... Buvusieji tremtiniai birželio dienomis iš paskutinių jėgų dalyvauja eitynėse, susitikimuose, paminėjimuose... O automobiliai lekia pro šalį, gatvės, parduotuvės pilnos žmonių, gyvenimas tęsiasi...

Į kasmetinę sueigą pirmąjį birželio sekmadienį Valakampių pušyne daugelį dešimtmečių rinkdavosi (ir ligi šiol tebesirenka) prieškario vilniečiai – buvusieji lenkų okupuoto Vilniaus lietuviai bei dabartiniai jų palikuonys, susitelkę į „Vilniečių ainių bendriją“. Šiųmetis bendrijos susitikimas buvo skirtas Vilniaus problemoms aptarti bei ypatingos knygos pristatymui – tai iševioje gyvenusio vilniečio žurnalisto ir rašytojo, Vilniaus tremtinio Jeronimo Cicėno (1909–1987) Vilniaus lietuvių gyvenimo „enciklopedija“ – „Vilnius tarp audrų“. Minint autoriaus gimimo šimtmetį, „Vilniečių ainių bendrija“ inicijavo trečiąją šios knygos leidimą.

J. Cicėnas, Vilniaus krašto sūnus, prieškaryje buvo aktyvus „lenkiškojo Vilniaus“ visuomenės ir spaudos veikėjas, aistringas kovotojas už lietuviškos išsaugojimą istorinių negandų niokojamose Rytų Lietuvos žemėse. Knygą „Vilnius tarp audrų“ žurnalistas parašė ir išleido 1953 m., jau gyvendamas JAV. Vilniaus lietuvių egzistencija svetimųjų priespaudoje autoriaus perteikta rūpestingai surinktais faktais, tiksliais skaičiais, vaizdingais, taikliai parinktų įvykių aprašymais bei apmąstymais, taip pat pluoštu prieškarinių nuotraukų, kurias Vilniaus tremtiniai pavyko išgelbėti savo lagaminuose per karo audras. Paskyręs knygą dukroms Nelei ir Ramintai, J. Cicėnas parašė: „...Imkite šitą netolimos praeities skeveldrą kaip žiburėlį valios ir vilties kelyje iš nakties, iš tremties, kelyje Tėvynėn“.

Antrasis šios knygos leidimas (1993 m. Vilniuje) buvo „suskaitytas“ ligi skutelių ir šiandien jau yra bibliografinė retenybė. Vilniečių „ainių“ Jūratės Burokaitės ir Birutės Čibiraitės-Biekšienės pastangomis, pritarus Ramintai Cicėnaitei-Muzumdar, 2010 m. birželį išėjęs trečiasis knygos „Vilnius tarp audrų“ leidimas gausiai papildytas archyvinėmis fotografijomis – prieškario Vilniaus lietuvių gyvenimo vaizdais iš Lietuvos muziejų ir privačių rinkinių. Tai labai savalaikis leidinys.

Tik po 1990 m., atgavus nepriklausomybę, į daugelio lietuvių sąmonę po lašą, po krislį ėmė grįžti istorinė atmintis, ypač apie Vilniaus praeitį. Pasirodo, šių dienų jaunimas dažnai nė girdėti negirdėjęs, kad Vilnius prieš Antrąjį pasaulinį karą buvo Lenkijos okupuota teritorija, kad būtent čia skleidėsi savita vilnietiška-aukštaitiška lietuvių kultūros atmaina, kurioje susipynė atkaklus, žūtbutinis, pasiaukojamai puoselėjamas lietuviškumas ir įvairiausi lenkiškos kultūros bruožai – buitje, kalboje, mene. Tik dabar jaunieji vilniečiai – jų šaknys kitose Lietuvos vietovėse ar už Lietuvos ribų – sužino, kaip atrodė Vilnius prieš karą, išgirsta, kaip sunkiai gyveno atkaklūs ir darbštūs Vilniaus lietuviai, kaip jie lyg prie šimtamečių ažuolų glaudėsi prie vienintelės lietuviams paliktos Šv. Mikalojaus bažnyčios, vienintelės lietuviškos Vytauto Didžiojo gimnazijos, prie Vilniaus patriarcho daktaro Jono Basanavičiaus – gyvo ar mirusio.

Priekario vilniečiai – tai ypatinga vilniečių „kasta“, turėjusi savo galias tradicijas. Viena jų – tai stiprus broliško ir bendrystės jausmas. Valakampiuose birželio pradžioje beveik be pertrūkių vykdavo lietuvių inteligentų susibūrimai. Priekario vilniečių bendruomenė, užgrūdinta lenkų okupacijos sunkumų, surinkusi savo „kariunos“ likučius, ir pokaryje tęsė nebylią rezistenciją. Sovietų laikais vilniečiai būrėsi savo privačiose erdvėse, kuo toliau nuo valdžios akių, rinkosi vardadienių, „užslaptintų“ tautinių ir religinių švenčių, laidotuvių, įvairių paminėjimų progomis.

Senoje priekario nuotraukoje matome vilnie-

Vilniaus moksleiviai išklyjoje prie Verkių.

čių susitikimą Konstantino Stašio vasarnamyje Valakampiuose 1935 metais. Prie stalo daug jaunų, žinomų veidų ir vardų: Konstantinas Stašys... Marytė Budrevičiūtė-Burokienė... Pranas Žižmaras... Veronika Kulbokaitė-Maminskienė... Birutė Verkelytė-Fedaravičienė... Juozas Kanopka ir kt.

2010 m. nuotraukoje – pasenę 1935 metų pobūvio dalyvių palikuonys, susibūrę lygiai toje pačioje tradiciniame birželio susiejimų vietoje prie Konstantino Stašio (dabar – jo vaikaitės Dainoros Juknevičiūtės) vasarnamio Valakampiuose, prabėgus septyniasdešimt penkeriems metams (!).

Ne kartą teko rymoti prie senųjų Vilniaus fotografijų (dalis jų pateko į J. Cicėno knygą). Vienoje jų – virš dviejų šimtų Vytauto Didžiojo gimnazijos bei lietuvių mokytojų seminarijos (lenkų valdžios uždarytos 1927 m.) moksleivių. Nuotraukoje jų vasaros iškyla prie Verkių 1925 m. birželį. Daugelis mūsų „vilniečių ainių“, čia atpažįsta savo paauglius tėvus, jaunas motinas, tetas ir dėdes. Kur išsibarstė kiti, neatpažintieji? Kur ilsisi jų kaulai? Kur jų palikuonys?

Tarsi išnirusios iš senos nuotraukos, iš laiko skraiste apsigaubusios miesto praeities, šiandieną tarp vilniečių gyvena dvi nuostabios moterys, Vilniaus istorijos liudininkės – 102 metų sulaukusi Alė Karužaitė-Vilimienė ir 96 metų Birutė Verkelytė-Fedaravičienė. Iš skaidrios, nesenkančios šių moterų atminties srūva vis nauji pasakojimai, byra neįkainojami faktai, prisiminimai. Jos taria tą Maironio išsvajotąjį „gyvą žodelį iš senųjų laikų“. Pagal B. Verkelytės – Fedaravičienės pasakojimą žinomas kino dokumentininkas Juozas Sabolius kuria filmą „Lietuvos generalinis konsulas Vilniuje 1939 m.“

Talkindami „ainių“ darbams ir sumanymams, draugišką pagalbos ranką dažnai ištisia buvę vilniečiai iš Kanados, pasidalindami žiniomis, patikslindami faktus, nurodydami sunkiai prieinamus šaltinius: tai Jonas Budrys, Tautos Fondo Kanadoje pirmininkas Bronius Saplys, istorikas ir žurnalistas Zenovijus Ponarskis. Džiaugiamės gyvaisiais praeities liudininkais ir tais, kurie išei-

dami palieka savo neįkainojamus prisiminimus apie istorijon nugrimzdusius žygius, darbus, kovas ir kančias – už Vilnių, dėl Vilniaus, vardan Vilniaus.

Paradoksas, kad ir šiandien, XXI amžiuje, gyvendami LAISVOJE ir NEPRIKLAUSOMOJE Lietuvoje, tarp draugiškų Europos tautų, žengdami vienoje gretoje su Lenkija, mūsų strategine partnere, esame verčiami nuolatos atsigręžti į savo tėvų ir senelių patirtį, nes knygoje „Vilniaus golgota“ (M. Biržiška), „Vilnius tarp audrų“ šmėsčiojantys šešėliai ir šiandien, deja, temdo Vilniaus padangę.

Nesibaigiančios kaimynų, buvusių LDK bendrapiliečių pretenzijos, atviras kišimasis į suverenios Lietuvos gyvenimą ir tvarką, nusiskundimai, kurių dauguma visiškai neturi pagrindo, sunkiai pažabojama savivalė, tautinės nesantaikos kurstymas, prisidengus „mažumų teisėmis“ – tokia šiandien yra Vilniaus krašto kasdienybė. Turėdami pačias geriausias sąlygas švietimo ir kultūros srityse, iš valstybės biudžeto išlaikomas lenkiškas mokyklas, bibliotekas, kultūros įstaigas, Vilniaus rajono ir aplinkinių žemių lenkakalbiai gyventojai siekia visiškai išstumti iš viešojo gyvenimo lietuvių kalbą ir pačius lietuvius. Lietuvos sostinės gatvėmis kursuoja privačių provincijos firmų autobusai su užrašais „WILNO-TROKI“, „WILNO-SOLECZNIKI“ (Soleczniki – tai Šalčininkai). Rytų Lietuvos miesteliuose gatvių pavadinimai kabinami lenkų kalba: Vilniaus gatvė – ulica Wilenska, Ilgoji – Długa, Ežero – Jeziorowa ir t. t. Administracine tvarka baudžiami tų vietovių seniūnai tik šaiposi ir moka simbolines baudas, kurioms padengti lėšas siunčia kaimyninės valstybės institucijos.

Pastaruoju metu pateiktas lenkų „mažumos“ ultimatumas (nejaugi 40 milijonų tauta prieš 3 milijonų tautą kuriuo nors atveju gali jaustis esanti mažuma???) reikalaujant rašyti pirmajame Lietuvos piliečio paso puslapyje pavardes lenkų kalba, Lietuvos konstitucinei tvarkai ir lietuvių kalbai gresia didelėmis netektimis. Kuo pavirs lietuviškas raidynas, įvedus 8–9 naujas raides? (Nepasimeskite, „pažangieji“ lietuvių kalbininkai, kad kalbama **tik** apie dvi raideles – **w** ar **v**...). O kas nutiks su linksniavimu? Kas apmokys būrius Lietuvos įstaigų tarnautojų – kasininkų, gydytojų, notarų, sekretorių, registratorių, laborantų, medicinos seselių ir kt. lenkiškos rašybos subtilybių? Ir kodėl jie privalės priverstinai to mokytis? Kur? Mokyklose? Specialiuose kursuose?

Šiems kėslams Lietuvos Seimo dauguma kol kas nepritarė, nors Valstybinė lietuvių kalbos komisija, globalistinės tolerancijos vardan, versta vertę pritarti... Rezultatai apgailėtini – lenkų tautybės europarlamentaras iš Lietuvos V. Tomaševski ir rusų tautybės europarlamentaras V. Uspaskich, suagitavę daugiau nei 80 kitų europarlamentarų (daugiausia lenkų), surinko parašus, įteikė skundą Europos tarybai dėl lenkų teisių pažeidimo Lietuvoje.

Ką po praėjusių septyniasdešimties metų apie tai šiandien pasakytų atkaklus lietuviškos gynėjas Jeronimas Cicėnas? Kad Vilniaus apylinkėse, kaip ir okupacijos metais, netrukus bus draudžiama oficialiai kalbėti lietuviškai?

Tai aptarė „Vilniečių ainiai“, susirinkę į birželio sueigą Valakampių pušyne. Ir dar jie kalbėjo, kad Vilnius, ne kartą atsidadęs „tarp audrų“, vis nesulaukia ramių laikų. Kad Europa, priėmusi į savo tarpą lietuvius – seną, šimtmečiais naikintą, bet nesunaikintą baltų tautą su jos unikalia kalba, kuria kalba tik trys milijonai europiečių – išskleis virš jos ypatingos globos ir apsaugos sparnus. □

BIRUTĖ BALTRUŠAITYTĖ MANO ŽEMĖ, SIDABRINIS SODE...

JERUZALĖS MOTYVAI

I

Prisimenu tyrus iš Biblijos,
Judėjos žvirgždynus ir smiltį, –
nelijo, nelijo, nelijo, –
bylodamos mirtį

trys žvaigždės pro debesį žvelgė,
trys žvaigždės rubino spalvos,
praėjo valdovas ir vergė,
su pilnu indu ant galvos,

ir aras praskrido, ir puolė
prie lizdo kregždžių būrys,
ramiai atsirėmęs į uolą
stovėjo Jisai... O kuris

išduoti jį rengės – miegojo
po tamsžale palmės skraiste,
jo lūpos pro sapną šypsojos
ir žvaigždės stiklėjo skliaute.

II

Prirakins, sukaustys, nepaeisi,
Viešpatie... – Po palme išnašia
moteris suplėšyta suknia,
byra jai į skrietą ryškūs vaisiai, –

ryškesni už kraują, ryškesni.
Kūprina saulėlydis raudonas,
ten aukštai lyg ritinėlis Toros
skleidžias viesulo sparnai... Imi

savo naštą – pomirtinę lemtį,
o pro šalį – klykianti minia. –
Viešpatie, verčiau ištartum „Ne!“
Bet nesako. Ir tiktai išverti –

prakaito ir druskos taurę gerti.

III

Iš tolumos Europos nematau
ir nejaučiu Helados žydro grožio,
ir pamiršau, ką juodos jūros ošia,
ką ošia baltos. – Pasiimkit sau

Europos taurę – mokslą ir menus,
bet leiskit man prie mūro atsidust
drauge su kedrais, su Alyvų kalnu,
su grindiniu, kurį ūmai nuplauna

nebuvelis lietus... Gyvent už du,
už tris gyvent, už tūkstančius, vardu
tikroju niekad nevadintus. –
Jau žiebiasi Jeruzalės žibintai

ir į raudoną žarą įsilieja.

Tau nušviečia takus – pareik į žemę,
jei ne gyvų, tai mirusiųjų tiltu!..

IV

Pro arabų kaimelį – į kalnus.
O, vėjau jaunas!
O, maloningas!
Kalnuose manęs laukia palinkus

priekin ateitis,
kaip viltis, kai vilties nebėra,
bet viltis kaip juodoji skara

A. Kunčiaus nuotr.

nuodėmingajai galvai pridengti,
bet į kalnus, į kalnus!
Šita tyrlaukių žemė gera!

Pro arabų kaimelį – per tyrus.
Kur leki? Vėlei vėjai galvoj?
Ne namo! Ne namo!
Ten – prie tavojo kapo pasvirus,
o dabar vėl laisva ir laiminga

vien senovinę smiltį jaučiu,
tiktai saulei ir smilčiai dėkinga, –
jos atsako abi tuo pačiu.

* * *

Tėve mano, kursai esi šioje žemėje, –
ne po ja,
kurs pavasarį baltini vyšnią,
nevikriai įsitvėręs kamieno...

Tėve mano, kaimiečio rankom,
su šimtu amatų ant kupros,
laistai pasilenkęs žolynus
gyvybės vandeniui,
pirštai vos išlaiko puodelį...

Tėve mano, kursai esi šioje žemėje,
be kepurės prieš didžiąją duobę,
be kepurės prieš didį gyvenimą... –
Eina tėvai ir močios,
baltai juodai padabinti,
giedodami –

...Žemaitijos gimtoji šalele...

* * *

Dubysa, žalioji žemaičių upe,
pro Maironio pakalnę,
per akmenis, žvyrą, per smiltį,
per gyvenimą, meilę, per mirtį –
upė teka, istorija – ne,
jos žirgai kaip pašėlę šuoliuoja,

kanopos išdrasko žemę
ir sviedžia į upės veidą.

O mes susikūrėme laužą
už Raseinių, už Dubysos –
leidžiasi saulė žemyn ir žemyn į slėnį,
juodo vakaro plėnys
greit sulygins dieną ir naktį,
upės dugną ir giedrą dangų,
tik spindės tavo tolimas langas

seniai sugriuvusioj pirkioj, Maironi.
Tu klausai, iš kur baltoji žara? –
Tai pražydo Ariogalos sodai.
Ak, sakai, vėl pavasaris,
vėl Dubysoje maudosi žąsys,
vėl per akmenis, žvyrą, per smiltį,
per gyvenimą, meilę, per mirtį
ateini mane apkabinti,
Lietuva brangi, mano tėvyne...

* * *

Mano žeme, sidabrini sode,
obelie su pažadėtais vaisiais,
šitas suole, ant kurio sėdėjom
ir kurį iš naujo nudažys
ryškiomis spalvom...Nepatikėsiu,
kad nebėr pavėsio...
Nesulauksiu masinių skridimų
į mėnulio kraterius ir slėnius...
Mano žeme, sidabrinis sode,
kirmėlaite, kur mane sugrauši,
sandari skrynčia, kur būsim dvi –
tu ir aš...o trečias, o dangus?
o aukštai – kareivis ar žmogus?
Saulės užtemimas ar vaikai
naujo karo gedulinguos gniaužtuos?..
Mano žeme, ką dabar meni –

mezozojaus erą, Nilo dumblą,
tikimybę, kad ne viskas žlunga?..
Mano žeme, sidabrinis sode,
vėl pražyda po žvaigždynų stogu.

PRIEGLIUS

Prieglius – pragarmė. Pragaras. Požemių upė.
Jis neatmena žuvusių prūsų vardų nei veidų, –
teka tykiai. Žiūri krūmų žali vainikai
į dugną bedugnį. Jis ryja atminimus,

todėl baisus. Kaip tas varnas, besivalantis snapą,
juodas, blizgantis, kurs gyvena prieš šimtą metų,
kai mūsų tėvai negyveno. Varno proseniai
matė garmančius Priegliaus vandenį,
nešančius į užmarštį tai, ko užmiršti nereikia.

Išmarintos tautos užmiršti nereikia. Atskirtos nuo miestų,
nuo pasaulio. Pasmerkto. Užpilamos
pelenais ir garmančiu Priegliaus vandeniui.
Gąsdinamos. Deginamos. Kaip dabar surinkti jos kalbą,
jos amatus, darbus? Jos dainas kaip surinkti?

Kraują kaip surinkti po lašą, jeigu jis akmenis tašo,
kad pratašytų... Vien Priegliaus juodi verpetai švyti,
srūva ir srūva vanduo. Pragarmė. Požemių upė.
Pakrantėj karklai sutūpę, senoviškai plaukus plauna
tėkmėj. Sudie, Priegliau, pragaro upe, sudie.

Partizanų motinos

STANISLOVAS ABROMAVIČIUS

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos iniciatyva Kaune, Ramybės parke (buvusioje miesto kapinių vietoje), ruošiamasi pastatyti paminklą Lietuvos Partizanų Motinoms, paaukojusioms savo sūnus pokario kovose su okupantais. Tokių buvo dešimtys tūkstančių. Tai Kazimiera Vasiliauskiene iš Žemaitijos, netekusi šešių sūnų bei žento, Magdalena Popierienė iš Marijampolės, palaidojusi šešis sūnus, nuo Prienų kilusi Agota Senavitienė ir žuvę ar nukankinti šeši jos sūnūs bei Agota Juodienė ir žuvę visi šeši jos vaikai, penkis sūnus paaukojusi Ona Katliorienė iš Ukmergės krašto, Ona Kuzinevičienė nuo Žiežmarių, netekusi penkių sūnų bei vyro, tremtyje mirusi Antanina Lekavičienė nuo Kruonio ir nukankinti keturi jos sūnūs ir dukrelė Genutė. „O kiek yra motinų, kurių trys ar keturi sūnūs žuvo? Reikia visas prisiminti, surašyti, pažymėti ir pagerbti“, – sako monsinjoras Alfonsas Svarinskas. Deja, partizanų motinos Lietuvoje už savo didvyriškumą, rūpestį, pagalbą vaikams, jų drąsinimą pasirinktame kelyje, ramumą, net tiesioginę pagalbą kovose dar tinkamai neįvertintos. Tik Kazimiera Vasiliauskiene ir Magdalena Popierienė susilaukė valstybės apdovanojimo; beveik ant tūkstančio motinų paminklų amžino poilsio vietoje yra priklijuotos lentelės su užrašu: „Čia ilsisi partizanų Motina“. Tačiau tūkstančiai jų primirštos, kai kurių net jau vardų nežinome. Kyla siaubingi siūlymai pagerbti kartu su partizanais ir žuvusius sovietinėje armijoje tarnavusius kareivius, o gal stribus bei enkavėdistus (aukas ir budelius!), – juk visi buvome to laikmečio aukos – net paminklą bendrą statyti...

Norime skaitytojams papasakoti apie kelias partizanų Motinas, kurių sūnūs paaukojo savo gyvybes už Lietuvos Laisvę.

MAGDALENA POPIERIENĖ

Gausi buvo Popierų šeima: Magdalena ir Andrius augino 9 sūnus ir 3 dukras, gyvenę netoli Marijampolės, Dambaukos kaime. Turėjo 8 hektarų ūkį. Trobelė į žemę sulindusi, plačiašakis gluosnis, toliau juodavo durpynas. Tėvelis vaikų užauginti nespėjo, nes netikėtai 1943 metais mirė. Tad motinai vienai teko visi rūpesčiai. Julija Popieraitė-Savičienė savo atsiminimuose „Giesmė Motinai“ rašė: „Mūsų trobelė dengta šiaudais, šalia priglundusi obelis ir gluosnis tarsi saugojo mūsų namus. Durpynas, iš kurio atsklidavo pempų balsai, vyturėlio giesmė ir balta motinos skarelė – tai šviesūs laimingų vaikystės dienų prisiminimai. Iki šiol nesuprantu, iš kur mama sėmėsi jėgų visus priglausti, pamokyti, apmokyti. Ji anksti kėlėsi, vėlai gulė, bet visada buvo linksma, gerumu švietė jos akys. Kai mirtis pasiėmė mūsų tėvelį, jai vienai teko visi rūpesčiai. Gal todėl anksti pabalo plaukai, veidą išvagojo raukšlės...“ Pokariu žuvo penki Magdalenos sūnūs: Andrius, Jonas, Antanas, Bronius ir Kazys bei tūkstančiai Suvalkijos vyrų.

Jonas buvo vyriausias šeimoje, gimęs 1923 metais, išvengė mobilizacijos į vokiečių armiją. Jau 1944 metais, traukiantis vokiečiams iš Lietuvos, Klemensas, gimęs 1926 metais, bandė pasi-

traukti į Vakarus. Areštuotas jau Vokietijoje ir paimtas į rusų kariuomenę. Aštuoniolikmetis ir neapmokytas vaikinys buvo pasiūstas į pirmąsias fronto linijas. Du kartus sužeistas, o 1945 metais šlubuodamas grįžo į namus. Motina džiaugėsi sūnų sutikusi gyvą, nes jį jau buvo apraudojusi. Deja, net sovietinės armijos kareivio nepaliko ramybėje, kai sužinojo apie tai, kad jo broliai dalyvauja pasipriešinimo kovose. Jį su broliu Jonu suėmė, tardė, vis klausinėdami apie brolius. Paleisti broliai nutarė pasielgti taip: Jonas išeis į mišką, o Klemensas, kaip frontininkas, liks namuose padėti mamai. Jis taip pat taps partizanų ryšininku.

Sūnus Andrius, gimęs 1927 metais, jau nuo

Magdalena Popierienė.

Nuotrauka iš Kauno rezistencijos ir tremties muziejaus fondų.

pat okupacijos pradžios pasirinko kitą kelią – tapo Tauro partizanų apygardos kovotoju Naktiniu (Naktimi). Jam teko bendrauti su legendiniu Lietuvos partizanų Juozu Lukša-Skrajūnu. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanas Andrius Popiera-Naktinis žuvo 1946 metų rugsėjo 29 dieną, puolant Gižų MVD būstinę. Po kautynių partizanams pavyko A. Popieros ir kito kartu su juo žuvusio bendražygio kūnus paslėpti miške. Vėliau jie abu buvo palaidoti Šunskų kapinėse. Marijampolės Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejuje galima rasti Andriaus Popieros laišką seseriai, rašytą iš miško.

1946.02.18 Magdalena Linionytė-Popierienė su trimis mažamečiais vaikais ištrėmė į Sibirą. Vyresnieji Popierų vaikai, kuriems pavyko pasislėpti nuo išvežimo, glaudėsi pas pažįstamus žmones. Gimnazistė Julija gavo mamos laišką, kad mažųjų kojos ištinusios nuo bado. Tada su vyriausiąja seserimi Viktorija josėjo per kaimo žmones, rinko maistą, drabužius ir siuntė siuntinius į Sibirą mamai, kol pačios atsidūrė tremtyje. Lietuvoje likęs Kostukas anksti išėjo piemenauti ir kitokius darbus dirbti pas ūkininkus, gavęs kokį rublį tuoj pat išsiųsdavo mamai.

1947.07.30 Raišupio kaime, Sasnavos valsčiuje, apsupti Karčiauskų sodyboje žuvo šeši partizanai, tarp kurių buvo ir Jonas Popiera-Šalmas. Mūšis buvo ilgas ir žiaurus. Sakoma, kad čia gal-

vas paklojo net 60 kareivių ir stribų. Vakare šešių žuvusių partizanų kūnai buvo išniekinti Sasnavoje.

1948 metų gegužės 22 dieną areštavo ir ištrėmė į Sibirą Juliją ir Viktoriją Popieraites. Tada dar trys Popieros buvo Lietuvos laisvės kovotojų gretose. Julijai tada buvo septyniolika. Marijampolės MGB kalėjime ji matė krauju išrašytas sienas: „Lietuviai, kentėkit, tik per kančias atgims tauta, sugrįš laisvė...“, „Mirkim dvasia laisvi, o ne vergais!“ Išvežė jas į Šiaurės Uralą, Severouralsko rajono lagerius. Vargo, badavo, buvo žeminamos, tačiau neišdavė brolių partizanų. Čia Julija susipažino su politiniu kaliniu, Lietuvos partizanų Kazimieru Savičiumi-Uranu, Sakalu, Vorkutos sukilimo dalyviu, 1955 metais už jo ištekejį. Į Lietuvą grįžo tik 1967-aisiais.

Lietuvoje pasilikę ir gerų žmonių priglausti mažamečiai vaikai nuėjo kryžiaus kelius. Sako, daug kas bijojo juos išleisti į trobą, bijodami būti išvežti į Sibirą. Duodavo duonos kriauklę, bet apsidairydavo, ar niekas nemato. Miegodavo vaikai kur papulė: šaltose daržinėse, kartu su gyvuliais tvartuose, šiltuoju metų laiku – miškuose, krūmuose, pievose, tuščiose sodybose.

1948 metų kovą žuvo trečiasis Magdalenos sūnus – partizanas Antanas Popiera-Žilvitis (gimęs 1929 metais). Su juo žuvo Gintaras Kostas-Kižys, o trečiasis partizanas Budrys pasidavė gyvas. Vėliau jis tapo išdaviku. Abu žuvusiuosius stribai numetė KGB būstinės kieme.

1948 metais suimtas ir Marijampolės kalėjime kankintas Klemensas, kuris buvo partizanų ryšininkas Jupiteris. Sako, partizanai jo nuopelnus ypač vertinę, nes žinios, kurias jis jiems perduodavo, buvo ypač vertingos. Nuteisė Klemensą 25 metus kalėti, išvežė į Vorkutą. Grįžo į Lietuvą po 12 metų kankynių lageriuose, apsigyveno Alytuje. Ten 1980 metų kovo 10-ąją ir mirė, nesulaukęs Lietuvos nepriklausomybės.

1951 metais, kai mažieji Magdalenos Popierienės vaikai Kazys (gimęs 1931 metais) bei Bronius (gimęs 1934 metais) užaugo, ir jie įsiliejo į „Geležinio Vilko“ rinktinės kovotojų gretas. Kazys pasivadino Gegužiu, o Bronius – Meška. 1952.01.31 Varnabūdės (Mikailiškės) miško mūšyje su NKVD kareiviais žuvo Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės kovotojai Bronius Popiera-Meška ir Kazys Popiera-Gegužis kartu su Tauro apygardos „Geležinio Vilko“ rinktinės Dešinio tėvūnijos vadu K. Kurtiniu-Ažuolu, L. Vokietaičiu-Kariu. Visų jų kūnai gulėjo išniekinti Marijampolės turgavietėje. S. Jankauskas-Keleivis sunkiai sužeistas bandė nusižudyti, tačiau pateko į nelaisvę ir po ilgų tardymų bei kankinimų buvo nuteistas mirties bausme... Žuvusiųjų kūnai buvo niekinami Marijampolėje. Juos atpažinti saugumiečiai vedė jaunesnįjį brolių Kostą, verbavo tapti informatoriumi, bet neišgavę sutikimo, išvežė tarnauti sovietinėje armijoje.

Magdalena Popierienė su vaikais Sibire išbuvo dešimt metų. Ji sunkiai dirbo, jaunėlis Petriukas elgetavo, o šiek tiek didesnis Justinas ganė kaimynų ožką. Vos tik atsirado galimybė, Julija su savo vyru Kazimieru iš Sibiro parsivežė motiną. Mirė Magdalena jau Lietuvoje 1977 metais, nenustojusi liūdėti dėl sūnų Andriaus, Jono, Antano, Broniaus ir Kazio žūčių. Palaidota Marijampolės kapinėse.

Motiną Magdalena Popierienė Lietuvos Respublikos Prezidento 2007.05.09 dekretu apdovanojo Vyčio Kryžiaus ordino Riterio kryžiumi. Dukrai Julijai Popieraitėi-Savičienei, Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Vampyro būrio partizanų rėmėjai, suteiktas Laisvės kovų dalyvės statusas. Magdalenos sūnūs už didvyriškumą dar tinkamai neįvertinti.

Tęsinys kitame numeryje

Keliauninkas, žingsniavęs žvaigždžių takais

TATJANA BALTUŠNIKIENĖ

Ižymus lietuvių kino ir teatro aktorius Juozas Kisielius (1949–1991) išėjo anapilin beveik prieš du dešimtmečius gegužės 10 dieną, bet dėkingą žiūrovų atmintyje ir šiandien gyvuoja jo sukurti žavūs ir kuklūs, drąsūs ir nuoširdūs – riteriškos kilmės, bet naujiems laikams priklausantys – personažai.

Juozas Kisielius gimė Joniškėje per Jonines, baigęs mokyklą, iškart išvažiavo į Vilnių, kur iš pirmo bandymo įstojo į aktorius meistriskumo fakultetą Valstybinėje Konservatorijoje (dabar – Lietuvos Muzikos ir teatro akademija), kurią baigė 1972 metais. Kartu su Juozu Kisieliumi mokėsi taip pat tapę žinomais artistais jo bendraamžiai Eglė Gabrėnaitė, Algis Matulionis, Romualdas Ramanuskas, Petras Venslovas, Ramutis Rimeikis. Jų kurso vadovė buvo profesorė Irena Vaišytė (1926–1994), specialybės pedagogas – garbusis maestro Vladas Jurkūnas. Apgynęs diplomą, Juozas Kisielius buvo priimtas į sostinės Valstybinio Akademinio (dabar – Nacionalinio) teatro trupę – šiam kolektyvui tuomet vadovavo žinomas režisierius ir pedagogas Henrikas Vancevičius, kurio statytuose spektakliuose jauni aktoriai daug bei šauniai vaidino, ir ne vienam jų būtent rimti teatro vaidmenys netrukus atvėrė duris į kinematografą.

Ekране Kisielius debiutavo romantiniu vandens ieškotojo Vilimo vaidmeniu režisieriaus Gyčio Lukšo televizijos filme „Žvangutis“ (1974 m.). Kitas darnus Lukšo režisūros ir Kisieliaus vaidybos derinys – sudėtingas, psichologiškai tobulas Klemenso vaidmuo filme „Virtu ažuolai“, sukurtame 1976 m. pagal Juozo Baltušio prozą. Šis klasikinis, stiprios literatūrinės prigimties herojus išsižada aistringai jį mylinčios samdinės Kazytės (aktorė Nijolė Lepeškaitė) jausmų, kadangi jam, Klemensui, šlykštus jos godumas ir nepriimtinas tasai Kazytės išsvajotas, nusikalstamu būdu atkakliai siekiama judviejų gerovė.

Klemenso vaidmuo grįstas daugiausiai etiniais principais, ir Juozui Kisieliui puikiai pavyko įrodyti, kad jaunas bedalis, vargu ar kokių mokslų ragavęs žmogus tvirtai įsisavino krikščioniškus įsakymus: nevok, nežudyk...

Pagrindiniai vaidmenys istorinės tematikos estų filme „Mirties kainą pasakys mirusieji“ (1978 m., režisierius Kalje Kyskas) ir latvių televizijos seriale „Ilga kelionė per kopas“ (1982 m., režisierius Aloyzas Brenčas) atnešė Juozui Kisieliui visuotinį populiarumą, platų kritikos pripažinimą dėl itin raiškios artisto vaidybos, jo sugebėjimo kartais išsiveržti iš tradicinio siužeto ribų, netikėtai suteikus „vidutinio greičio“ veiksmo tėkmei postmodernizmo estetikai būdingos tragiškos pasaulėjautos apraiškų, ir tuo kiekvieną savo buvimo ekrane akimirka paversti savitu meno faktu.

Gal todėl jo Artūras iš „Ilgos kelionės per kopas“ panėšėjo į Boriso Pasternako romano herojų – Doktorą Živago ne tik likimo kontūrais (išbandymų kupinas gyvenimas istorinių įvykių verpetuose, pasiaukojama meilė kartą ir visiems laikams širdies išrinktai moteriai), bet ir emociškai subtiliais jausmais apdovanoto inteligento prigimtimi.

Patsai artistas viename interviu taip kalbėjo apie savo sukurtus kino herojus: „Jie, mano ekraniniai personažai, brangiai sumokėjo už klaidas, patyrė praradimų kančias ir atgavimų džiaugsmą (...) Šiuolaikiškumo vaidmens kriterijus atskleidžiamas ne tiek personažo išore, elgesio maniero-

mis, buitinėmis aplinkybėmis (nors visa tai svarbu), kiek mūsų moralinių nuostatų, sąvokų tolydumu. Manyčiau, kad tobuliausiai žmonijos idealai mažai tesikeičia laikui bėgant.”

Iš tikrųjų, fantastinėje kosminėje erdvėje egzistuojantis Rokvelas filme „Žalioji lėliukė“, sukurtame gruzinų režisieriaus A. Kvirikašvilio pagal Vytauto Žalakevičiaus scenarijų, ir kaltinamas dėl ligonio mirties gydytojas iš rūsčiai realistiškos T. Zolojevo juostos „Skundas“ – abu šie Kisieliaus ekraniniai personažai galiausiai išreiškia humanistinę idėją ir priklauso teigiamų herojų luomui.

Įdomi istorija vainikuoja Kysko filmą „Mirties kainą pasakys mirusieji“: vienas žymiausių Baltijos šalių moderniosios prozos meistrų, anuomet dar jaunas estų rašytojas, dramaturgas bei režisierius Mati Unt (1944–2005) parašė pjesę „Svarbiausioji repeticija“, kur pasakojimo ir negailestingos satyros objektu tampa kaip tik šios estų juostos filmavimas, „už ekrano“ verdančios kūrybinės ir antikūrybinės aistros, groteskiški konfliktai... M. Unto „Svarbiausiąją repeticiją“ 1980 m. Kauno dramos teatre meistriškai pastatė Lietuvos režisūros vėliavnešys Jonas Vaitkus. Tame nepamirštamame Vaitkaus spektaklyje pylos gavo visi Mati Unto pjesės veikėjai: ir „didūs“ kinematografininkai biurokratai, ir scenoje vaizduojamas „hiperintelektualusis“ filmo režisierius, ir statistai, kuriems tas kinas baigia per gerklę išlįsti...

Tik vienas „Svarbiausiosios repeticijos“ asmuo – jaunas aktorius – pagrindinio vaidmens atlikėjas, kurį Kauno teatro scenoje įkūnijo Valentinas Masalskis (o personažo prototipas, žinoma, buvo Juozas Kisielius), buvo parodytas su didele simpatija bei užuojauta. Ir Kisieliaus, ir Masalskio, ir to sceninio artisto natūros buvo meniškai maištingos, ir jų širdys tada, dar „sąstingio“ laikais, jau plakė laisvės ritmu.

Beje, anuomet estų literatūroje itin dažnai buvo kuriamas išraiškingas, autorių mėgstamas menininko portretas; Mati Unto apysakoje „Plikas krantas“ tai – literatas (savo meilės istorijos pasakotojas), Vaino Vahingo kūrinys „Aktorius“ – paslaptinomis aplinkybėmis dingęs iš teatro artistas, Teeto Kallaso „Koridoje“ beveik groteskiškai vaizduojamas dviejų menotyrininkų – jauno ir pagyvenusio – „binomas”...

Juozas Kisielius „meno mene“ temą gvildeno, vaidinęs švelnų ir liūdną klouną, pravarde Pilypas Karalius iš Juozo Grušo dramos „Cirkas“ Akademinio teatro scenoje, ir tasai lietuviškas klounas savaip broliavosi su Hansu Šnyru, žymaus Heinricho Bollio romano „Klouno akimis“ herojumi. Žvaliai ir spalvingai Juozas Kisielius vaidino pagrindinį vaidmenį arių dramaturgo Johno Synge'o

komedijoje „Narsuolis iš Vakarų pakrantės”. Spektaklio emociškai, laisvės pojūčio sklidina erdvė lyg primindavo žiūrovams, kad Synge'as (1871–1909) buvo veikiamas arių atgimimo sąjūdžio idėjų.

Irenos Bučienės pastatytame A. Čechovo „Vyšnių sode“ Kisielius sukūrė pirklio Lopachino paveikslą. Šis klasikinės rusų dramaturgijos per-

sonažas – staiga praturtėjęs prasciokas, besibraunantis į savo buvusių ponų socialinį ratą – Kisieliaus įkūnytas, įgavo kur kas platesnę meninę prasmę. Jis buvo atvaizduotas kaip jautrus, mąstantis naujų laikų žmogus, trokštantis žinių, kelionių, tyros meilės – kuo labiau sukilninto, sutaurinto egzistavimo, anksčiau neprieinamo jo kilmės žmogui (kilusiam iš baudžiauninkų).

Panašiai Lopachino įvaizdį kūrė ir įžymūs rusų kino ir teatro aktoriai, taip pat anksti išėję anapilin: Vladimiras Vysockis (1938–1980) ir Andrejus Mironovas (1941–1987).

Salės, kur vykdavo Juozo Kisieliaus kūrybos vakarai ir premjeriniai susitikimai su žiūrovais, visada buvo sau-

sakimšos. Be galo mylimas visų kartų bei tautų gerbėjų, artistas elgėsi kukliai ir draugiškai, nuoširdžiai atsakydavo į daugybę įvairių publikos klausimų. Neretai jaunosios kartos atstovai klausdavo, ar sunku tapti aktoriumi. „Visai nesunku, – atsakė Juozas vienam jaunuoliui. – Reikia tik mylėti žmones ir išmokyti juos suprasti, o taip pat atskleisti kiekvieno jų sielos įvaizdį.” O mylimiausias Kisieliaus rašytojas buvo E. Hemingway'us, kurio prozą Juozas galėjo skaityti iš atminties beveik ištaisais puslapiais.

1989 m., Lietuvos „dainuojančios revoliucijos” metu, Jonas Vaitkus Akademiniame teatre pastatė pilietinės drąsos kupiną Antano Škėmos dramą „Pabudimas”, greitai po spektaklio perkeltą ir į ekraną. Ir teatrinėje, ir kinematografinėje „Pabudimo” versijose Juozas Kisielius neužmirštamai suvaidino provokatorių Praną. Tai buvo tikrasis aktorystės žygdarbis, kadangi Kisielius po visų jo sukurtų tobulų bei žavių herojų įvaizdžių šįkart atskleidė absoliutaus blogio idėją, bjauraus ir išore, ir vidumi žmogaus paveikslą, sumaniai bei įspūdingai derindamas psichologinio realizmo ir Artaud „žiaurumo teatro” išraiškos priemones. O didingoje Jono Vaitkaus sceninėje freskoje „Getas” pagal žydų rašytojo Ješua Sobolio dramą Kisielius, įvaldęs misterijos vaidybinę estetiką, su jai būdingomis ritualinėmis apeigomis ir tragiškomis kaukėmis, sukūrė pasmerktą mirčiai, bet nepasiduodančią jai menininko – senyvo Lėlininko, geto teatro vadovo, paveikslą.

Kas galėjo manyti, kad šie šaunūs Kisieliaus vaidmenys „Pabudime” ir „Gete” sudarys priešmirtinį diptiką, kad nesulauksime jo naujo darbo – vaidmens Thomo Elioto dramoje „Žmogžudystė katedroje”, kur jis stropiai, besiruošdamas premjerai, repetavo pagrindinį – Kenterberio arkivyskupo Beketo – vaidmenį. Vaidmenį žmogaus, anot literatūrologės Galinos Baužytės-Čepinskienės, pasirenkančio kankinio kelią, pasiaukojančio žmonijos išganymui labui.

Juozas Kisielius staiga mirė nuo širdies ligos ir palaidotas Vilniuje, Antakalnio kapinėse. *Vivit sub pectore vulnus* – gyvuoja krūtinėje žaizda. □

Juozas Kisielius

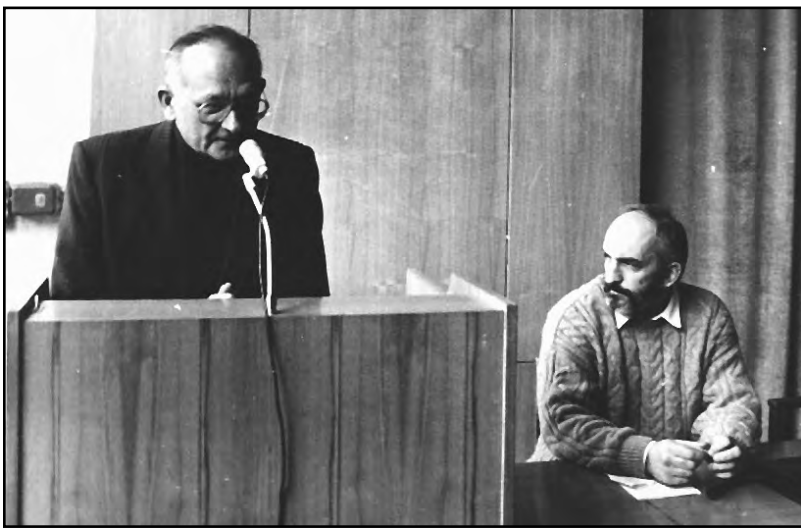

Filmo „Ilga kelionė per kopas” plakatas. Lilija Ozolinia ir Juozas Kisielius.

Kun. Kęstučio A. Trimako įnašas Lietuvos mokslui

ALFONSAS MOTUZAS,
VYTAUTAS STEPONAS VAIČIŪNAS

Įžengus į XXI amžių, Lietuvos Katalikų Bažnyčios mokslas ne taip dažnai besivenčia savo iškilių tyrėjų asmenybių jubiliejus. Tad tikrai buvo džiugu patirti, kad 2010 metų kovo 31 dieną Vytauto Didžiojo universiteto Senatas Garbės daktaro regalias suteikė kunigui, profesoriui, mokslų daktarui Kęstučiui A. Trimakui, švenčiančiam 80-ies gyvenimo metų, o taip pat – 50 akademinio darbo metų jubiliejus. Kunigas, prof. dr. K. Trimakas atstovauja egzodą, bet jo nuopelnai atkuriant ir stiprinant Vytauto Didžiojo universitetą, Katalikų teologijos fakultetą Vytauto Didžiojo universitete ir prisidedant prie kitų aukštųjų mokslo institutų Lietuvoje pagerinimo buvo, yra ir bus naudingi mūsų Tėvynei. Šiandien galima drąsiai teigti, kad tokių kunigų mokslininkų Lietuva mažai turi.

1989 m. diskusijose, kurioms vadovauja prof. A. Patackas (dešinėje) apie Katalikų teologijos fakulteto atkūrimą Vytauto Didžiojo universitete Kaune, svečias iš Amerikos kun. dr. K. A. Trimakas pažada fakultete dėstyti.

Kun. prof. dr. K. Trimakas gimė 1930 m. liepos 12 d. Kaune. 1941 m. čia baigė pradžios mokyklą, o 1948 m. Vokietijoje – Miuncheno lietuvių gimnaziją. 1950–1952 m. studijavo anglų ir klasiškas (lotynų, graikų) kalbas bei literatūrą Jungtinėse Amerikos valstijose Chaviero kolegijoje (*Xavier College, Cincinnati*), kurį baigus buvo suteiktas bakalauro laipsnis, bei 1952–1961 m. tęsė filosofijos ir teologijos studijas Bostono Katalikiškame universitete (*Boston Catholic University, Weston Boston*), kur 1959 m. K. A. Trimakui buvo suteiktas filosofijos mokslo magistro laipsnis bei 1961 m. – teologijos licenciatas. 1960 m. buvo išventintas kunigu. 1961–1962 metais kun. teol. lic. K. Trimakas studijuoja dvasingumo teologiją Vokietijoje, Diuseldorfo Dvasingumo institute (*Institut der Spiritualitaet, Dueseldorf*). Tapęs kunigu, teol. lic. K. Trimakas susidomėjo psichologijos mokslais. 1968–1972 m. studijuoja psichologiją Čikagos Lojolos universitete (*Loyola University, Chicago*), kur 1970 m. apgina psichologijos magistro laipsnį bei 1972 m. – disertaciją psichologijos mokslų srityje, už kurią suteikiamas mokslų daktaro (*Ph.D*) laipsnis. Įgijęs psichologijos mokslų daktaro laipsnį, 1972–1992 m. kun. K. Trimakas toliau sėkmingai, kaip klinikinis psichologas, dirbo Dauni (*Downey*), Hainzo (*Hines*) ir Čikagos (*Chicago*) ligoninėse. Greta

1991 m. rugsėjo 17 d. Sinoikijoje Kaune paskaitos metu kun. dr. K. A. Trimakas (dešinėje), turėdamas tuoj pat išvykti iš Kauno, dekanui kun. dr. V. Butkui (trečias nuo jo) per VDU rektoriaus prof. A. Avižieniaus (antras nuo jo) rankas pasiunčia raštelį su užrašytais keturių kursų pavadinimais, kuriuos jis galėtų dėstyti teologijos fakultete. Dekanas raštelį grąžina užrašęs: „Prašau dėstyti visus.“
V. Žirgolio nuotr.

pastoracinio darbo dirbo ir pedagoginį darbą Čikagos Lojolos universiteto Stričo medicinos mokyklos Psichiatrijos fakultete (*Loyola University, Chicago, Stritch School of Medicine, Department of Psychiatry*). 1982 m. kun. dr. Kęstučiui Trimakui buvo suteiktas pedagoginis profesoriaus vardas. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, kun. dr. K. Trimakas nuo 1992 metų iki 2008 metų dėstė Lietuvos aukštosiose mokyklose, kaip antai Katalikų teologijos fakultete Vytauto Didžiojo universitete, Šv. Antano religijų studijų institute prie Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universitete,

Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Katalikų tikybos katedroje, Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Katechetikos katedroje, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Katalikų tikybos katedroje bei Kauno ir Vilkaviškio kunigų seminarijose. Iš bakalaurams dėstomų dalykų paminėtini: Katalikų teologijos fakultete Vytauto Didžiojo universitete – „Dogminė teologija I–III“; Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Katechetikos katedroje – „Religinis egzistencializmas“, Šv. Antano religijos studijų institute prie Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universitete, Kauno ir Vilkaviškio kunigų seminarijose – „Religijos psichologija“.

Be dėstymo bakalaurams, kun. prof. dr. K. Trimakas dėstė ir magistrantams, kaip antai: Katalikų teologijos fakultete Vytauto Didžiojo universitete – „Asketinė psichologija“ ir „Pastoracinė psichologija“, Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Katalikų tikybos katedroje – „Vyras ir moteris šiuolaikiniame antropologiniame pliuralizme“ bei „Psichodvasinė konsultacija“ ir Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto

Katechetikos katedroje – „Humanizacijos psichologija“.

Kun. prof. dr. K. Trimako pedagoginė akademinė veikla atsiskleidė ir doktorantūros studijose. Jis dėstė Katalikų teologijos fakultete Vytauto Didžiojo universitete doktorantūroje studijų dalyką „Šiuolaikinės Mariologijos kryptys“.

Septyniolika metų dėstydamas Vytauto Didžiojo universitete, kun. prof. dr. K. Trimakas dvi kadencijas ėjo Senato nario pareigas.

Kun. prof. dr. K. Trimakas šalia aktyvios pedagoginės veiklos ryškiai atsiskleidė ir kaip mokslininkas, kaip tyrėjas. Išleista 17 mokslinių monografijų, iš kurių 6 paskirtos teologijos ir psichologijos tematikai. Paminėtinos knygos: „Ieškančiojo pėdsakai“, kurios išleisti keturi leidimai (1989 m. – Čikagoje; 1989 m. – Kaune, 1990 m. – Čikagoje bei 2002 m. – Kaune). Apie šią knygą garsus teologas, kun. prof. dr. Antanas Rubšys 1991 m. *Aidu* Nr. 1 rašė: „Vargu ar turime kitą taip žmogiškai patrauklų ir taip teologiškai svarų veikalą lietuvių kalba apie religiją...“. Kitos dvi knygos „Jėzus Kristus: Dievas-žmogus, žmonijos Išganytojas“ ir „Kristaus Bendrija Dievo apreiškimo šviesoje“ 1992 m. buvo išleistos Čikagoje, „Draugo“ spaustuvėje.

Kun. prof. dr. K. Trimako knygos „Jėzaus gyvenimo iliustracijos“ taip pat buvo išleisti net keli leidimai (1994 m. – JAV, 1994 m. – Kaune). Prieš išspausdinant rankraštis laimėjo 1993 m. religinės literatūros premiją. 1995 m. kun. prof. dr. K. Trimakas praktiškosios askezės tyrimuose pristato knygą „Dvylika atsiliepimų į Dievo malonę“.

Dirbdamas teologijos mokslo srityje, kun. prof. dr. K. Trimakas nepaliko nuošalyje ir psichologijos. Jis paskelbė šešias studijas, kaip antai: „Žmogaus aukščiausi skrydžiai. Religinų išgyvenimų psichologija“. Pirmoji laida pasirodė 1996 m., antroji – 2002 m. Išleido Katalikų teologijos fakultetas Vytauto Didžiojo universitete, Kaunas. Antra knyga – „Asmenybės raida gyvenime. I.

Nukelta į 8 psl.

Dėstytojo žvilgsnis nuo pulsto į teologijos studentus Vytauto Didžiojo universiteto auditorijoje. Priekyje – pasauliečiai, gale – seminaristai.
K. A. Trimako nuotr.

Vardan tos – Lietuvos

RAIMUNDAS MARIUS LAPAS

Praėjusio šimtmečio viduryje kairėje Nemuno pusėje, žemiau Kauno, tebeošė išlikę didžiųjų Sūduvos girių miškai. Tik vienur kitur tarp jų kūrėsi kaimai ar vienišų miško prižiūrėtojų sodybos. Miškuose dirbo, o kai kur ir gyveno miško kirtėjai. Jie statėsi laikinus būstus – būdas. Ap link būdas kirto mišką, dirbo žemę, ir būdos virto kaimais, vadinamais Būdomis. XX a. Marijampolės apskrities Sasnavos parapijoje buvo net šešios Būdos. Viena jų vadinosi Selemos Būda. Ten 1866 m. gruodžio 17 d. gimė gydytojas, visuomenės veikėjas, Lietuvos prezidentas dr. Kazys Grinius. Mirė 1950 m. birželio 4 d. Čikagoje, 1994 m. buvo perlaidotas Selemoje.

Nauja šluota geriau šluoja?

Prezidentas Aleksandras Stulginskis, remdamasis 26-uojų Konstitucijos straipsniu ir Seimo rinkimų įstatymu, trečiąjį Lietuvos Respublikos Seimą sušaukė 1926 m. birželio 2 d. Naujai sušauktam Seimui pirmiausia reikėjo išrinkti prezidentą. Valstiečiai liaudininkai pasiūlė prezidentu rinkti Kazį Grinių. Birželio 7 d. Seimo atstovai susirinko į ketvirtąjį posėdį rinkti prezidento. Posėdis prasidėjo 17 valandą 26 minutės, dalyvavo 79 Seimo atstovai. Kadangi prezidento kandidatūra jau buvo aptarta, rinkimo procedūra aiški, posėdis neužtruko nė valandos. Kandidatais buvo pasiūlyti Kazys Grinius, Antanas Smetona, Felicija Bortkevičienė ir Gabrielė Petkevičaitė. Už Grinių balsavo 50 atstovų, už Smetoną – 2 (matyt, tautininkai), kandidatės gavo po vieną balsą. Net 25 balsavimo kortelės rastos neužpildytos, matyt, krikščionių demokratų bloko atstovų. Seimo pirmininkas paskelbė rinkimų rezultatus ir pranešė, kad vienas prezidento prisaikdinimas įvyks rytoj, t. y. birželio 8 d. Posėdis baigėsi 18 valandą 20 minučių.

Birželio 8-ąją Kaunas šventė prezidento inauguraciją. Namai papuošti vėliavomis. Laisvės alėja pilna žmonių. Visi laukia pasirodant Kazio Griniaus. Į jo butą atvyksta ministras pirmininkas Leonas Bistras ir su raitelių kolona lydi Kazį Grinių į Seimo rūmus. Seimo salė pilnutėlė. Kazys Grinius įeina duoti prezidento priesaikos. Už Seimo stalo sėdi Griniaus bendražygis varpininkas Justinas Staugaitis. Trūksta čia tik trečiojo jų bičiulio – Vinco Kudirkos, kurio „Varpo“ skambesys prikėlė Lietuvą laisvės žygiui. Ir štai jie, Kudirkos draugai, šiandien dalyvauja viename reikšmingiausių valstybės aktų. Staugaitis klausia Griniaus, ar šis sutinkas būti Lietuvos Respublikos prezidentu. Gavęs sutikimą, Seimo pirmininkas jį kviečia prisiekti. Grinius garsiai, aiškiai skaito priesaikos tekstą: „Aš, Kazys Grinius, iškilmingai pažadu visomis savo pajėgomis rūpintis Respublikos ir Tautos gerove, saugoti Konstituciją ir įstatymus, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas.“

Prezidentas nutyla. Dešinėje sėdintys Seimo atstovai atrodo priblokšti. Grinius visai neužsiminė apie Dievą, nepaprašė jo pagalbos. Šitaip dar kartą parodė ištikimybę savo principams. Po priesaikos – programinė prezidento kalba. Joje Grinius pabrėžė Konstitucijos ir jos laikymosi svarbą: „ligi mes Konstituciją gerbsime, ligi jos klausysime, ligi tol mes turėsime šalies ramybę“. Jo kalba aiški ir trumpa. Prezidentas glaustai išdėsto esminius savo veiklos principus teisės, ekonomikos, kultūros srityse. Iš Seimo rūmų Grinius vyksta į prezidentūrą. Pakeliui kauniečiai entuziastingai sveikina naująjį prezidentą. Prie prezidentūros Grinių pasitinka A. Stulginskis ir

perduoda vadovavimą kraštui. Prezidentūroje Grinių sveikina bendraminčiai bei artimieji. Koks ilgas ir sunkus naujojo prezidento kelias iš dūminės šiaudastogės pirkios tarp miškų pasiklydusiame kaime į šiuos rūmus!

Po inauguracijos iškilmių Grinių nuo pirmos dienos prislėgė valdžios našta. Jau birželio 13 d. Kaune pasirodė komunistų inspiruota bedarbių demonstracija su raudonomis vėliavomis. Demonstrantai elgėsi įžūliai, ir niekas jų netramdė. Tik Griniui asmeniškai pareikalavus, kad ministras pirmininkas Bistras padarytų tvarką, jeigu reikia – panaudotų raitus husarus, tvarka mieste buvo atkurta. Komunistai pradėjo pulti Grinių, kaltindami demonstracijos išvaikymu, o krikščionys demokratai – dėl pačios demonstracijos ir jos veiksmų.

Perversmas naudingiausias buvo Smetonai

Ir štai po pusmečio, tų pačių metų gruodžio 17 d., įvykdytas perversmas, kurio metu nuverstas teisėtai išrinktas prezidentas Kazys Grinius ir įvestas autoritarinis režimas. Smetonos vaidmuo perversme – ginčų objektas. Perversmas atvedė į valdžią tuo metu pačią konservatyviausią Lietuvos partiją – tautininkus. Prieš 1926 m. tai buvo nereikšminga nacionalistinė partija – ji turėjo tik 2 000 narių. Lietuvos krikščionys demokratai, tuo metu didžiausia partija Seime, bendradarbiavo su kariuomene ir pateikė konstitucinį pateisinimą perversmui, tačiau negavo svarbių postų vyriausybėje ir pasitraukė 1927 m. kovą. Kai kariuomenė perdavė valdžią civiliams, ji tiesiogiai nebedalyvavo politiniame gyvenime.

Perversmo priežastys yra diskusijų objektas. Situacija šalyje buvo sudėtinga. Istorikai nurodo precedentus: 1922 m. Benito Mussolini perversmas Italijoje ir Juzefo Pilsudskio vadovaujamas 1926 m. gegužės perversmas Lenkijoje. Dėl demokratinės nebrandos nebuvo sudaromi kompromisai, o dažnos vyriausybių kaitos sukėlė politines krizes. 1926 m. buvo sudarytas vyriausiasis karinis štabas: generolas Kazys Ladyga, majoras Povilas Plechavičius, pulkininkas Vladas Skorupskis. Perversmas buvo numatytas 1926 m. gruodžio 17 dieną, nes tuomet Lietuvos Respublikos prezidentas Kazys Grinius švęs 60 metų jubiliejų ir susirinkusius pareigūnus bus lengva suimti. Kalbos apie organizuojamą perversmą Kaune sklido, bet vyriausybė to nesitikėjo ir į gaudus nekreipė dėmesio. Komitetas perversmui pasirinko naktį iš gruodžio 16 d. į gruodžio 17 d.

Prezidento padėtį labai apsunkino vyriausybės atsistatydinimas. Perversmininkai jam teigė

visiškai kontroliuoją kraštą, perversmui niekas nepasipriešino, prezidento ir vyriausybės liaudis neremia. Grinius, izoliuotas nuo išorinio pasaulio, nieko nežinojo apie nuotaikas krašte, savo bendraminčių nuomonę ir veiksmus.

Prislėgtas didelės atsakomybės naštos, jis laikė sunkiausią savo gyvenimo egzaminą. Iš Voldemaro elgesio prezidentas suprato, kad Smetona ir Voldemaras, siekdami valdžios, nesiskaitys su jokiais priemonėmis. Jis pareiškė Voldemarui esąs „pasiruošęs nusileisti smurtui ir atiduoti valdžią“, bet tik tokiu atveju, jei Voldemaras ir Smetona pasižadės laikytis Lietuvos Konstitucijos ir „kraštą valdyti jos dvasioje“. Voldemaras atsakė negalįs Smetonos vardu duoti jokių pažadų, bet pats raštu Griniui patvirtino, kad „1922 m. Konstitucija bus nepažeista“.

Gavęs šį pažadą, Grinius vėl gruodžio 17-osios vakarą pasirašė raštą Šleževičiui apie jo vyriausybės atsistatydinimo priėmimą ir raštą Voldemarui, kviečiantį jį būti ministru pirmininku ir suformuoti vyriausybę. Voldemaras įteikė Griniui jau atsivežtą siūlomos vyriausybės narių sąrašą, kurį Grinius patvirtino.

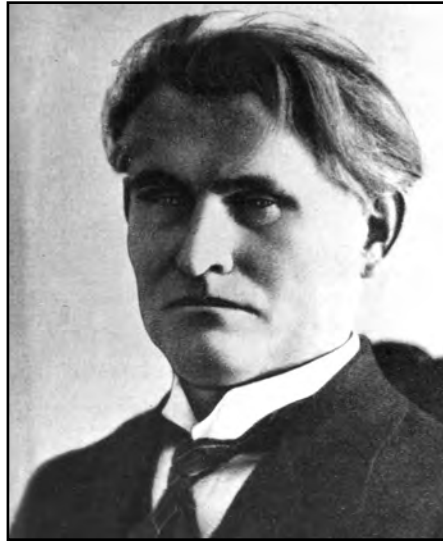
Nematydamas kitos išeities, Grinius pagaliau sutiko atsistatydinti ir po dvidešimties valandų priešinimosi parašė Seimui atsistatydinimo raštą. Gruodžio 18 d. išėjęs laikraštis „Lietuva“ paskelbė apie neva likviduotą bolševikų perversmą, vyriausybės ir prezidento atsistatydinimą. Norint perversmui suteikti teisėtumo aureolę, reikėjo Smetoną, priėmusį iš perversmininkų valstybės vado titulą, paskelbti prezidentu. Gruodžio 19 d. 14 valandą prasidėjo Seimo posėdis, kuriame dalyvavo 42 atstovai iš 85.

Seimo pirmininkas Staugaitis, pradėjęs posėdį, perskaitė Kazio Griniaus atsistatydinimo raštą ir pareiškė taip pat atsistatydinąs. Nauju Seimo pirmininku skubiai išrenkamas Stulginskis. Jis užima pirmininkaujančio vietą ir pasiūlo rinkti prezidentą. Už Smetonos kandidatūrą šį kartą balsuoja 38 Seimo nariai. Konstitucijoje sakoma, kad prezidentas renkamas Seime balsų dauguma, tačiau joje nenurodyta, kiek Seimo atstovų turi dalyvauti rinkimų metu. Priimdami Konstituciją, Steigiamojo Seimo nariai negalvojo apie perversmo galimybę, apie tai, kad Seimo atstovai, turintys kitą nuomonę, gali būti nepakviesti į Seimo posėdį ar... suimti. Perversmininkai ir Smetona pasinaudojo šiuo Konstitucijos netikslumu. Po prezidento rinkimo procedūros arkivyskupas Juozapas Skvireckas priėmė Smetonos priesaiką, kurioje jis pažadėjo saugoti Konstituciją (?) ir įstatymus. Pažadai, pažadai... Sustoję Seimo atstovai ir svečiai gieda Lietuvos himną. Skamba Kudirkos žodžiai apie ėjimą „vien takais dorybės“, apie tai, kad mūsų žingsnius lydėtų šviesa ir tiesa, kad žydėtų vienybė...

Iš Seimo Smetona, lydimas ministro pirmininko Voldemaro, krašto apsaugos ministro Merkio ir teisingumo ministro Šilingo, vyksta į prezidentūrą. Jį sutinka Grinius, ir perdavęs pareigas, išeina namo. Baigiasi mūsų krašto demokratine santvarka ir prasideda autoritarinės diktatūros šunkeliai.

Atsistatydinęs Kazys Grinius grįžo į darbą Kauno savivaldybėje, iki 1935 m. buvo Medicinos ir sanatorijos skyriaus viršininkas. Taipogi jis iki 1936-ųjų buvo „Kovos su tuberkuloze“, o iki 1939-ųjų – draugijos „Pieno lašas“ pirmininkas. 1939 m. parėmė amnestijos politiniams kaliniams reikalavimą. Vokiečių okupacijos metais protestavo prieš Lietuvos žydų žudymą bei Lietuvos ūkių nusiavinimą – už tai buvo ištremtas iš Kauno. 1944 m. artėjant frontui,

Nukelta į 8 psl.

Lietuvos Respublikos prezidentas Kazys Grinius 1866–1950

Lietuvos Respublikos prezidento Kazio Griniaus priesaika. Kaunas, 1926 m.

Kęstučio A. Trimako įnašas

Atkelta iš 6 psl.

Egzistencinio apsisprendimo psichologija". Jos pirmoji laida išleista 1997 m., antroji – 2002 m. Knygą taip pat išleido Katalikų teologijos fakultetas Vytauto Didžiojo universitete. Kitą knygą „Tikint bręsti. II. Egzistencinio apsisprendimo psichologija“ Katalikų teologijos fakultetas Vytauto Didžiojo universitete išleido 1998 metais. Viena knyga buvo skirta įžvalgoms ir išvadoms apie jaunimo religinius išgyvenimus: „Jaunimas. Patirtis ir įžvalgos. I. Sąlyčiai su Paslaptimi“, kuri buvo išleista 2000 metais. Dvi knygos – apie jaunimo ryšius su tėvais: „Jaunimas apie tėvą ir motiną. II. Santykiai su tėvais“; ją išleido Katalikų teologijos fakultetas Vytauto Didžiojo universitete 2003 m., o antra, pavadinta „Motina ir tėvas dukros ir sūnaus patirtyje“, 2005 m. išleido Marijonų talkininkų centro leidykla Kaune.

Be monografijų, kun. prof. dr. K. Trimakas yra išleides ir atskirų teologijai skirtų leidinių. Tai „Štai jūsų Motina. Marijos vaidmuo šių laikų krikščioniškajame atsinaujinime Antrojo Vatikano susirinkimo, popiežių enciklikų ir Marijos apreiškimų šviesoje“, kuri 1990 m. buvo išleista Čikagoje; „Žmogaus atkūrimas Kristuje. Padėtis Lietuvoje dėliojant mozaiką iš fragmentų“ – 1992 m. Vilniuje, *Lumen* fondo leidykloje; „Jėzaus Širdis Evangelijoje, Bažnyčios Tėvų raštuose bei popiežių enciklikose“ – 1994 m., taip pat Vilniuje, *Lumen* fondo leidykloje; „Didžioji meilė: Jėzus ir Jo Motina“ – 1995 m. Vilniuje Lietuvių katalikų mokslo akademijoje; „A Voice from Siberia. Adelė Dirsytė's Struggle Against Tyranny“ – 2003 m. Čikagoje Amerikos Lietuvių Taryboje (*Lithuanian American Council*); „Šauksmas iš Sibiro. Adelė Dirsytė ir kalėjime sukurta maldaknygė“ –

2005 m. Kaune Š. Amerikos ateitininkų taryboje; „Jonas Paulius II: gyvenimas, idėjos, veikla“ – 2005 m. Kaune bei „Turėti gyvenimo apščiui“. Popiežiaus Jono Pauliaus II skelbtos gyvybės kultūros pagrindai“. Šis leidinys išleistas 2006 m. Kaune.

Kun. prof. dr. K. Trimakas įvairiuose moksliniuose leidiniuose yra paskelbęs beveik 100 mokslo straipsnių. Iš jų paminėtini šie: „Vyresnioji ir jaunesnioji karta. Psichologinė studija apie lietuvių išeivių tėvų ir studentų nusistatymus“ (1971 m. publikuotas *Aidų* Nr. 9, p. 385–390); „Lietuvybė religinėje praktikoje ir bažnytinėje santvarkoje“ (1974 m. – *Aidų* Nr. 1, p. 3–20); „Psichologinis žvilgsnis į tikėjimą“ (1974 m. *Aidų* Nr. 10, p. 354–363); „Žvilgsnis į Amerikos psichologiją 1960–1970“ (1980 m. *Aidų* Nr. 1, p. 46–50); „Žvilgsnis į Amerikos psichologiją 1970–1980“ (1980 m. *Aidų* Nr. 2, p. 96–104); „Išėjimas lietuvių jaunimas pasaulyje. Apklausa duomenys“ (1985 m. *Aidų* Nr. 2 ir Nr. 3); „Jono Pauliaus II teologinės pastoracinės enciklikos. Kristaus gimimo reikšmė ir artėjanti 2000 metų sukaktis“ (1993 m. *Logos*'o Nr. 6, p. 151–161) bei „Akademinių Lietuvos jaunimo po-

žiūris į savo tėvus“ (2004 m. *Soter*'o Nr. 12 (40), p. 191–198).

Atvykdamas į Lietuvą, kun. prof. dr. K. Trimakas nuoširdžiai talkindavo Lietuvos mokslo žurnalų *Logos* ir *Soter* redakcinėse kolegijose. Būdamas jų nariu, recenzavo straipsnius, redagavo juos bei skatino jaunuosius mokslininkus rašyti ir publikuoti.

Prieš septyniolika metų Katalikų teologijos fakultete Vytauto Didžiojo universitete buvo pradėti rengti studentų Talentų vakarai, kurių iniciatorius buvo kun. prof. dr. K. Trimakas, pasiūlęs rašantiems eiles studentams susirinkti, pasidalinti ir pasidžiaugti savo kūrybos vaisiais. Kasmetiniuose Talentų renginiuose dalyvaudavo ir kun. Kęstutis Trimakas. Negalėdamas dalyvauti 2009 metų Talentų vakare, šios gražios tradicijos iniciatorius kun. prof. dr. Kęstutis Trimakas atsiuntė dalyviams laišką, kuris buvo perskaitytas renginio metu. Profesorius džiaugėsi, kad tradicija tęsiama ir dvasia buvo su visais susirinkusiais. Jis ragino, kad kūryba neštų gerį kitiems. Ne tik dėl Talentų vakarų surengimo kun. prof. dr. K. Trimaką pamilo studentai. Nuoširdžius studentų atsiliepimus apie dėstytoją, kun. prof. dr. Kęstutį Trimaką randame 2002 m. laikraščio „XXI amžius“ priede jaunimui „Žvilgsniai“ (gruodžio 13 d., Nr. 12 [37]).

Ši pateikta medžiaga tik santūriai atskleidžia kun. prof. dr. Kęstučio A. Trimako mokslinį, pedagoginį ir kultūrinį palikimą aukštiesiems mokslo institutams Tėvynėje.

Su aštuoniasdešimtuju gimtadieniu, mielas Kunige, Bičiuli Kęstuti!.. Dievo palaimos, sveikatos ir tolimesnės sėkmės teologijos ir psichologijos mokslų labirintuose. Jūsų jubiliejus – šventė ir krikščioniškajai kultūrai Lietuvoje. Te neuilstanti Jūsų mokslininko energija, nuoširdi šypsena bei kunigiška atjauta ir toliau jungia mus, Lietuvos mokslininkus teologus, psichologus, religijotyrininkus bendrai tarnystei – Dievui, Tėvynei ir Mokslui. □

Religijos studijų instituto studentai su kun. prof. K. A. Trimaku Kretingoje.

Vardan tos – Lietuvos

Atkelta iš 7 psl.

Grinius sunkiai susitaiko su išvykimo iš Lietuvos mintimi. Prieš išvykdamas, dr. Grinius užkasa į žemę savo archyvą. Jame būta neįkainojamos istorinės medžiagos: atsiminimai iki 1941 m., apie 400 senųjų varpininkų biografijų, medžiaga mažiausiai kelių dešimčių Lietuvos ligoninių istorijai, medicinos kartotekos su apie 4 000 lietuviškos medicininės nomenklatūros pavadinimų.

Saulėlydis toli nuo Tėvynės – Čikagoje

1947 m. jis apleidžia Europą. Sausio 24 d. JAV laineris „Marine Marlin“ iš Bremerhaveno atlinguoja į Njujorko prieplauką. Tarp 927 keleivių, daugiausia iš DP stovyklų, ir aštuoniasdešimtmetis dr. Kazys Grinius, kas svarbiausia amerikiečių laikraščiams – buvęs Lietuvos prezidentas. Uoste jį pasitinka brolis Jonas Grinius iš Filadelfijos, kurį laiką prezidentas pas jį ir gyvens, o 1948 m. kovą Griniai įsikurs Čikagoje.

1947 m. balandžio mėn. Grinius kreipėsi raštu į 16 valstybių vadovus Lietuvos reikalui. Kreipimėsi į JAV prezidentą H. S. Trumaną dr. Grinius pažymėjo, jog Lietuvos žmonių kančios ir nelaimės, ištikusios juos neužtarnautai, žmonių, kurie šiuo metu negailestingai tremiami ir žudomi, padrasino jį, buvusį Lietuvos demokratinės respublikos prezidentą, žengti drąsų ir neįprastą žingsnį, prašant asmeniškai užtarti Lietuvą.

Rūpestis Lietuva ir pastangos bent kuo padėti

„šaltojo karo“ tarp Vakarų ir Rytų sąlygomis kenčiančiai tautai vertė Grinių daž-

nai mintimis grįžti į stalinistų valdomą Lietuvą. 1949 m. gruodžio 12 d. jis kreipėsi į JTO Generalinį sekretorių Trygve Lie laišku, kuriame taip pat pabrėžia, jog sovietų okupuotoje Lietuvoje sistemškai vykdomas genocidas, lietuviai brutalia jėga areštuojami, kankinami, žudomi ir deportuojami į Sibirą. Sunku pasakyti, kaip JAV prezidentas ar JTO vadovybė reagavo į šiuos memorandumus. Tačiau neabejotina, jog lietuvių išeivijos protestai vertė stalinistus maskuoti savo politiką Lietuvoje, gal net ir mažinti represinių organų siautėjimo mastą.

1950 m. vasario 16 d. išvakarėse „Amerikos balsas“ perskaito Griniaus kalbą pavergtiems lietuviams. Tai paskutinis jo kreipimasis į tautą, sveikinant su Vasario 16-ąja. Jis smerkia Lietuvoje bolševizmo politiką, už kurią okupantai susilauks baismės, kaip susilaukė nacių vadai. Vakarų demokratinės valstybės, jo įsitikinimu, sustabdys bolševizmą.

1950 m. kovo-gegužės mėnesiais dr. Kazys Grinius susirgo. Birželio pirmomis dienomis Griniaus bičiulis dr. Bronius Zubrickas nustatė bronchopneumoniją. Ligoninui pakilo temperatūra, darėsi sunku kvėpuoti. Birželio 4 d. 19 valandą 19 minučių savo bute Čikagoje, 7201 South May Street, dr. Kazys Grinius mirė. Prie jo lovos buvo žmona, sūnus Liūtas ir dr. Antanas Garmus. Velionio palaikus pašarvojo J. Eudeikio koplyčioje. Birželio 8 d. atsiveikimo su buvusiu Lietuvos prezidentu metu kalbą pasakė K. Žalkauskas, o kremacija įvyko šiaurinėje Čikagos dalyje, čekų kapinių krema-

toriume. Čia urna su pelenais palikta kuriam laikui saugoti, vėliau perkelta į namus.

Žinią apie dr. Kazio Griniaus mirtį išplatino svarbiausios Amerikos radijo stotys ir laikraščiai, primindami ir buvusio prezidento išvykimo iš Lietuvos tikrąsias politines priežastis. 1951 m. spalio 21 d. urna su dr. Kazio Griniaus pelenais iškilmingai palaidota Lietuvių tautinėse kapinėse Čikagoje.

Trumpas politiko gyvenimas. Neilgas ir žmogaus, išaugančio į politiką. Grinius, kaip ir daugelis tautinio išsivadavimo judėjimo vadovų, ilgainiui tapo politiniu veikėju, vienu iš Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos vadovu, valstybininku. 1920–1926 m. jis iškilo į pačius svarbiausiuosius nepriklausomos Lietuvos postus – ministro pirmininko ir prezidento. Vadovaudamas vyriausybei atsikuriančioje valstybėje, jis akcentavo jos kūrimo, stiprinimo problemas, ypač jos teritorijos stabilumą, grąžinus Lietuvai Vilnių ir Klaipėdą. Dr. Grinius visą savo gyvenimą paskyrė lietuvių tautai. Dirbdamas gydytoju, visuomenininku, redaktoriaus ar aukšto Lietuvos valstybės pareigūno darbus, visada siekė tautiečių ir gimtojo krašto gerovės. Kaip žymus inteligentijos veikėjas, turintis didelį visuomeninį patyrimą, Grinius galėjo daug ką ir būsimoms lietuvių kartoms pasakyti, t.y. nubrėžti savosios tautos ateities kelius. Kaip tautinio atgimimo veikėjas ir visuomenininkas dr. Grinius gyvenimo saulėlydžio valandą turėjo teisę ir pasididžiuoti savo indėliu. Dr. Griniaus ir jo bendraminčių veikla lietuvių tautą prikėlė naujam, moderniam gyvenimui, atkūrė savo valstybę, kurioje tapo įtvirtintas senas, XIX šimtmečio varpininkų idealas – „Lietuva lietuviams“. □